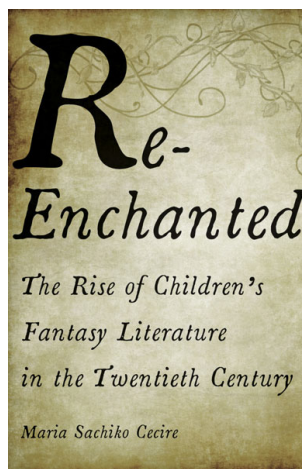

Review/Recension

MARIA SACHIKO CECIRE
RE-ENCHANTED
The Rise of Children's
Fantasy Literature in the
Twentieth Century
Minneapolis/London: University of
Minnesota Press, 2019 (345 s.)

Det är välkänt hur de båda författarna J. R. R. Tolkien (1892–1973) och C. S. Lewis (1898–1963) spelade en stor, rentav avgörande roll för framväxten av fantasygenren. Fantasy ska då förstås i en bred och vid mening, som en paraplybeteckning för en uppsjö av böcker, serier och filmer, en genre som kännetecknas av övernaturliga inslag, fantasifulla världar och magi. Inte lika bekant är rollen som staden Oxford spelade i utvecklingen av fantasy för barn och unga, för både Tolkien och Lewis var verksamma som forskare och lärare där. Genom sina litterära alster samt stora påverkan på kursplaner och kurslitteratur, ett inflytande som gjorde sig gällande ända in på 1970-talet, kom de att påverka generationer av fantasyförfattare såsom Philip Pullman, Susan Cooper, Diana Wynne Jones, Kevin Crossley-Holland med flera.

Om Tolkiens och Lewis betydelse för fantasy för barn och unga, om den medeltida lärdomsstaden Oxford som kreativt rum för dem och om efterföljarna handlar Maria Sachiko Cecires *Re-Enchanted. The Rise of Children's Fantasy Literature in the Twentieth Century* (2019). Boken tar också upp andra aspekter på fantasy såsom magiskt tänkande, medievalism, föreställningar om förtrollad barndom och magiska jular samt, inte minst, konstruktionen av genus, "ras" (race) och etnicitet samt klass och nationell identitet. Medievalism är en knepig engelsk term med flera betydelser på svenska – här avses användningen av medeltidsteman i fantasyföreläsning, spel och romaner från 1800-talet. Studien är en bitvis laddad uppgörelse med fantasy.

©2020 Bo Eriksson. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 3.0 Unported License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken - Journal of Children's Literature Research, Vol. 43, 2020 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v43i0.491>

Cecire menar att den genomsyrats av en narrativ framställning vilken fört fram brittisk kolonial vithet, heroism och idéer om utvald historisk nationell överhöghet.

Studien tar sin utgångspunkt i tre centrala frågeställningar: Hur kommer det sig att många människor attraheras av en fantasy uppbyggd på medeltidsteman och med sådana tydliga brittiska konnotationer såsom Tolkien och Lewis skapade den? Hur föddes fantasy och hur kan genren fortsätta att växa trots (negativa) negativa associationer till exempelvis eskapism? Hur gör sig etnicitet och "ras", genus och klass gällande i fantasy för barn och unga? Maria Sachiko Cecire tar sig an frågorna i fem kapitel i denna mycket intressanta och viktiga men dock ej invändningsfria studie.

I det första kapitlet går hon igenom J. R. R. Tolkiens och C. S. Lewis bokproduktion och skrivande verksamhet i Oxford samt de bådas tydliga avståndstagande till modernismen. Modernismen associerade de med kvinnlighet; de menade (nedsättande) att den var en litterär och konstnärlig inriktning lika ombytlig som kvinnornas mode. De uppfattade modernismen som en del av en allmän kulturell nedgång och som ett hot mot engelsk kultur och identitet. Det är till stor del mot den bakgrunden som deras författande av sagor och fantasy ska ses. Med sina litterära verk ville de, menar Cecire, återförtrolla världen genom en magisk, medeltidsinspirerad fantasyvärld som var normativt vit, manlig och kristen. Rollen som hemstaden Oxford spelade i utvecklandet av deras syn på litteraturen var dessutom stor. För det var i Oxford med dess medeltida arkitektur och lärdomsanda som Tolkien och Lewis träffades och blev vänner för livet. De insåg tidigt att de stod på samma sida i frågan om modernismen, att de så att säga delade motståndarläger. Och det var i Oxford som de tillsammans med några vänner bildade den litterära klubben "The Inklings", en litterär sammanslutning som gått till litteraturhistorien.

I det andra kapitlet avhandlas det som författaren kallar "the Oxford School of Children's Fantasy Literature", det vill säga Tolkien och Lewis samt efterföljarna Pullman, Cooper, Jones och Crossley-Holland. Denna delstudie fördjupar Tolkiens och Lewis litterära verksamhet och visioner. Tolkien och Lewis trodde fast på att litteratur kunde uttrycka högre sanningar och förmedla ideala nationalkaraktärer. De konstruerade även kursplaner som var akademiska versioner av det arbete de försökte göra som fantasyförfattare. På 1920-talet hade man på flera ställen i England, men mest genomgripande i Cambridge, börjat anpassa universitetens läroplaner efter modernismen. En åtgärd som särskilt väckte de båda Oxfordherrar-

nas ilska var att dela in engelsk språkhistoria i tre delar – fornengelska med filologi, medeltidsengelska och modern engelska – och att det skulle räcka med att läsa två av dessa för att göra karriär. Cambridge hade redan omsatt programmet i praktik, med förödande konsekvenser för studenterna och kunskapsnivån i landet ansåg Tolkien och Lewis. En konsekvens av detta blev att studenterna hoppade över fornengelskan och filologin, något som Tolkien och Lewis inte ville se hända i Oxford. De satte därmed in alla resurser för att bevara den delen. Så medan studenterna i Cambridge diskuterade Shakespeare och 1800-talsromaner, fick eleverna i Oxford under Tolkiens och Lewis ledning gräva ned sig i Beowulfkvädet och fornengelska sånger samt syssla med medeltidslitteratur och filologi.

Det tredje kapitlet ägnas åt en djupdykning i temat jul, förtrollning och barndom. Cecire skärskådar julen i all sin populära bredd, på film, som musik och i litteratur, för att visa hur den konstruerats och på de uppenbara förbindelser som finns till fantasy för barn och unga. Oxfordskolans fantasy vilar mycket på en föreställning om att barn är oskuldsfulla och bärare av ett icke avförtrollat arv, att deras sinnen så att säga ännu inte erövrats av modernismen. Precis som julen framställs ofta barndomen som något magiskt och värdefullt som går förlorat i övergången till vuxen. Författaren utvecklar här tanken om att det existerar en kulturell narrativ framställning om det oskyldiga barnet som mottagare av magi, som kan tjäna som en bro mellan det förflutna – de förlorade magiska jularna – och framtiden, vuxenvärlden, och hur man vill att världen ska se ut. Barn erbjuder vuxna en förbindelse till den förtrollade världen. Denna romantiserade bild av barndomen stämmer dock illa överens med barn och vuxna som har en icke-vit erfarenhet. Som Cecire skriver: "Whether it is cozy places of childhood play, medievalist fantasy realms, or the warm glow of a Christmas hearth [...] nonwhite children can find themselves shut outside of the bubble of adoration and indulgence that mainstream culture claims all kids deserve" (171–172). Hennes poäng är att Oxfordskolans fantasy förmedlar oartikulerade attityder kring "ras" och etnicitet som än i dag håller populärkulturen i ett starkt grepp. Idén om en magisk barndom är, enligt Cecire, intimt förbunden med ett västerländskt, huvudsakligen brittiskt, kolonialt arv som utesluter fler än det inbegriper.

Det fjärde kapitlet fördjupar diskussionen kring vithet som norm i fantasy för barn och unga, och hur det konstruerades tillsammans med en tankebild om just brittisk kulturell överhöghet. Tankebilderna har sina historiska rötter i Oxford. Under en tid när det brittiska imperiet var på nedgång skapade Tolkien och Lewis sin fantasymodell,

som till stora delar förmedlar nostalgiska föreställningar om behov av nationella myter och som kastar blickar tillbaka på en kolonial storhetstid då England styrde över alla haven. Cecire menar att på grund av Oxfordgruppens stora betydelse lever ett brittiskt kolonialt arv kvar i fantasygenren och därmed också en föreställning om att det endast är vita, engelsktalande hjältar som kan rädda världen: "From *The Lord of the Rings* to Harry Potter, fantasy often makes the (implicitly or explicitly) English hero's mission nothing less than to save the world from moral and physical disaster, from pure embodied evil" (189). Oavsett om hjälten heter Aragorn, Harry Potter eller James Bond förmedlar de samma värderingar och attityder om brittisk utvaldhet och manligt hjältemod. Cecire skapar termen *white magic* för att fånga in dessa tankar om etnicitet och "racial" samt kulturell överhöghet.

Det femte kapitlet diskuterar effekten som självhjälpstänkande och neoliberalism, som tog sin start under 1980-talet, haft på modern fantasy och hur narrativet ändrats. De stora feodala berättelserna som Tolkien och Lewis skapade har mött kritik och ersatts av andra. Ett exempel är serien *Game of Thrones*, där det inte är självklart vem som är hjälte eller skurk eller i vilken riktning berättelsen går. Personer vars öden läsaren/tittaren fått följa under lång tid dör plötsligt, utan någon till synes moralisk eller litterär mening annat än att det bara blev så. *Game of Thrones* och annan så kallad "postironic fantasy" utgör ett brott med Oxfordskolan.

Boken avslutas med en sammanfattande diskussion, "Magical Multiplicity", som upprepar mycket av det som redan sagts. Begreppet "re-enchantment" utgör för Cecire ett centralt verktyg, som teoretiskt hör samman med föreställningen om världens avförtrollning och framväxten av modernismen samt återförtrollning som ett slags motreaktion. Här använder Cecire förtjänstfullt Michael Saler, som i sin uppmärksammade studie *As If. Modern Enchantment and the Literary Prehistory of Reality* (2012) problematiserar begreppen genom att se återförtrollning (förtrollad avförtrollning) inte som en motreaktion utan som en fortsättning, en syntes, av förtrollning och avförtrollning. Valet att utgå från Saler bidrar till en ökad förståelse av Tolkiens och Lewis roll i skapandet av fantasy för barn och unga, även om de själva uppfattade sig som motståndare och bekämpare av modernismen.

Studien kretsar, som synes, kring ett antal stora och mindre teman, vilket gör boken spretig och bitvis ofokuserad. Personligen hade jag störst behållning av avsnitten som behandlade Tolkien och Lewis i Oxford. Tesen om stadens roll för skapandet av fantasy

för barn och unga borde ha utvecklats mer, den väcker intresse och mersmak. Även om jag är övertygad om att tesen stämmer saknar jag mer empiriska belegg för påståendena. Varför inte en fristående studie av hur Oxford som urban miljö och kreativt lärdomscentrum rent konkret bidrog till att skapa litterära världar, däribland saga och fantasy, under 1900-talets början?

Ett annat problem utgör fördjupningarna av studien. Delstudierna tre, fyra och fem utgör ett block (kritik av genren) medan ett och två utgör ett annat (Tolkien och Lewis betydelse). Kanske hade studien fått tydligare skärpa om Cecire valt att fokusera ett av blocken och inte båda på en gång. Det är mycket som placeras i säcken som sedan elegant ska bindas ihop i slutet: staden Oxfords betydelse som kreativt rum, Tolkien och Lewis roll i skapandet av fantasy för barn och unga, Oxfordskolans födelse, genrens vidare utveckling, de allmänna attityderna kring genus, "ras" och etnicitet, julens ideologiska och identitetsskapande funktion under 1900- och 2000-talen och dess förbindelse med föreställningar om magisk barndom och fantasygenrer etcetera. Det blir som på julafton när leksakerna ska hoppa in i jultomtens säck, men med den skillnaden att Cecire inte väntar in alla utan drar iväg med sin postironiska julsläde. Kvar står till exempel genus, klass och ideologi och ser snopna ut.

Men mycket är bra och intressant i boken också. Kritiken av genren är svidande och alla som sysslar med fantasy i någon form har nytta av att läsa hennes bok. Vi vill ju att alla ska känna sig hemma och välkomna i de litterära magiska världarna som fantasy producerar, inte bara vita barn från engelsktalande hem som firar jul vid en tänd brasa.

*Bo Eriksson
Docent i historia
Stockholms universitet*